

BLOC 3. SIGMUND FREUD: LES RELACIONS SOCIALS EN L'INDIVIDU. (exercicis d'autoavaluació)

En el present bloc abordarem un autor ben controvertit pel seu caràcter ambivalent a camí entre la psicologia i la sociologia; més ben dit, un caràcter teòric derivat de la fusió d'ambdues disciplines científiques. Si hom llegeix a Freud tindrà grans dificultats per esbrinar si està davant d'un llibre de psicologia o d'un llibre de sociologia; fins i tot algú podria pensar que es tracta, de ben segur, d'una obra de psicologia social. El problema seria, en aquest cas, que el lector ignoraria què és allò que dóna a Freud un caràcter teòric tan especial i allò que explica que aquest autor austríac formi part, tant de la prestatgeria d'un estudiant de psicologia com la d'un de sociologia.

No aniríem desencaminats si pensem que el nexa entre les dues disciplines, aquell que analitza Freud i podem considerar com una de les aportacions més valuoses a la sociologia contemporània, es podria resumir dient: “la base *psicològica* per a la vida *social*”. Però no només això; també “la base *social* per a la vida *psicològica*”. En qualsevol cas, Freud esdevé rellevant per aquesta unió entre la sociologia i la psicologia les quals s'havien desenvolupat, fins el moment, com a ciències tancades hermèticament tot i tractar, ambdues, sobre el comportament humà.

Recordem: Marx ens ofería una visió sociològica dels fenòmens; Durkheim ens aportava tot una construcció teòrica i epistemològica per a utilitzar i desenvolupar aquest punt de vista sociològic; Weber, va introduir l'individu en l'explicació sociològica, com a peça central de la “societat”; ara Freud tracta de desengranar més l'individu i analitza la seva base psicològica que el permet (o promou a) viure col·lectivament. A continuació veurem alguns exercicis sobre l'obra d'aquest autor. Com ja hem advertit en altres blocs, aquests materials constitueixen un complement a l'aprenentatge de l'estudiant de sociologia i en cap cas són un substitut d'altres formes de docència. L'estudiant podrà avaluar els seus coneixements sobre l'autor i, a partir d'aquí, orientar i continuar el seu aprenentatge.

LA PSICOANÀLISI

L'aportació més important de Freud, i allò pel què generalment se'l coneix, és la psicoanàlisi. No podem entendre l'interès sociològic de Freud sense entrar primer, per un moment, en l'estudi d'aquesta ciència lligada a la psicologia, ja que d'ella es deriven els conceptes i les relacions utilitzades per a explicar el comportament humà.

EXERCICI 1. Relaciona el concepte amb la seva definició, ubicant-ho a la graella de més avall.

1. Conscient	a) On trobem les pulsions humanes en estat pur
2. Preconscient	b) Allò inconscient lligat a representacions verbals o imatges no reprimides
3. Percepció conscient	c) Allò que coneixem de manera immediata
4. Inconscient	d) És el resultat de les pulsions humanes transformades pel món exterior
5. Jo	e) Allò reprimat
6. Allò	f) D'on es deriven les representacions verbals o imatges
7. Superjò	g) Part ideal del jo, que el modifica

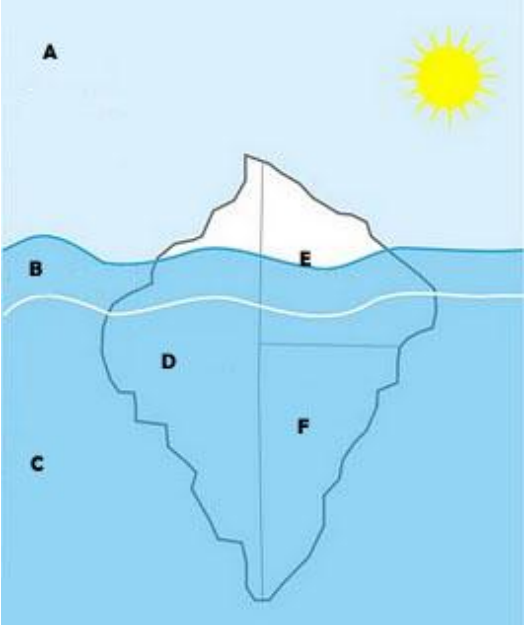
1.	c	2.	b	3.	f	4.	e	5.	d	6.	a	7.	g

EXERCICI 2. Respon si l'afirmació és verdadera o falsa, i a continuació esbrina el nom de cada un dels punts del dibuix, ubicant-los a la graella.

1. L'allò és tot inconscient.
  - a) Cert *
  - b) Fals
2. El conscient es pot equiparar al superjò.
  - a) Cert
  - b) Fals *
3. Quan naixem només tenim l'allò.
  - a) Cert *
  - b) Fals
4. El conscient es pot equiparar al jo.
  - a) Cert
  - b) Fals *

5. El superjò és la instància psíquica moral i està formada per la internalització de normes i regles de l'autoritat exterior, com els pares, creant l'ideal del jo.
  - a) Cert *
  - b) Fals
6. La psicoanàlisi pretén fer conscient o preconscious a l'inconscient.
  - a) Cert *
  - b) Fals
7. El superjò modifica a l'allò, mitjançant les normes i regles internalitzades.
  - a) Cert
  - b) Fals *
8. L'allò és una part del jo.
  - a) Cert
  - b) Fals *
9. El superjò té menor part conscient que el jo.
  - a) Cert *
  - b) Fals
10. El preconscious és el que no és conscient però que pot aflorar a la consciència ja que està lligat a representacions verbals.
  - a) Cert *
  - b) Fals
11. La percepció conscient és la porta d'entrada del món exterior a la psique.
  - a) Cert *
  - b) Fals
12. Dins el jo, trobem una part conscient i una preconscious, però no inconscient.
  - a) Cert
  - b) Fals *
13. El jo és una part de l'allò.
  - a) Cert *
  - b) Fals
14. Dins el jo trobem una part conscient i una inconscient, però no preconscious.
  - a) Cert
  - b) Fals *
15. El superjò és una part del jo, però no de l'allò.
  - a) Cert.
  - b) Fals. *

16. El superjò és equiparable a la part preconscious ja que no és inconscient però tampoc conscient.
- a) Cert
- b) Fals *

	<i>Instància/sistema</i>	<i>Resposta (lletra)</i>
	1. Jo	E
	2. Allò	F
	3. Superjò	D
	4. Conscient	A
	5. Preconscious	B
	6. Inconscient	C

EXERCICI 3. Respon a les següents qüestions:

- a) Què és l'allò? Quin és l'objectiu de l'allò? Per quin principi es regeix? Explica-ho breument.

L'allò és la instància psíquica universal i comuna en tots els éssers humans; és aquella que recull les pulsions innates de l'ésser humà, transformant-les en desitjos, allò que el porta a actuar. És, doncs, l'expressió psíquica d'aquests desitjos.

“Los deseos no tienen un carácter innato, emergen en la medida en que se vincula la tensión experimentada, esa energía procedente del ello, con la huella de una experiencia de satisfacción pasada” Izquierdo, M. (1996) “El vínculo social. Una lectura sociológica de Freud”, *Papers*, pàg. 168.

L'objectiu de l'allò és satisfer les pulsions regint-se pel principi del plaer, que consisteix en tractar d'alliberar-se de la tensió psíquica produïda per la pulsio, satisfent-la i produint plaer.

- b) Què és el jo? Quin es l'objectiu del jo? Per quin principi es regeix? Explica-ho breuement.

El jo és un part de l'allò però modificada pel món exterior, és a dir, modificada per les possibilitats reals de satisfer les pulsions i pels riscos possibles que poden produir desplaer. Així doncs, el principi del plaer es transforma pel món exterior i apareix el principi de la realitat com una rebaixa a les pretensions de felicitat: un "toquem de peus a terra" cap a l'allò.

"Fácilmente se ve que el yo es una parte del Ello modificada por la influencia del mundo exterior, transmitido por el P.-Cc. [...] El yo se esfuerza en transmitir a su vez al Ello dicha influencia del mundo exterior y aspira a sustituir el principio del placer, que reina sin restricciones en el Ello, por el principio de la realidad." Freud, S. (1923) *El 'yo' y el 'ello'*, Tomo VII *Obras completas*. Madrid: Ed. Biblioteca Nueva, 1987: 2708

L'objectiu del jo és el mateix que el de l'allò: alliberar la tensió acumulada per les pulsions, encara que ho fa tenint en compte les demandes i possibilitats de la realitat, defensant-se, si calgués, de l'allò sublimant o reprimint les pulsions provinents d'aquest.

- c) Què és el superjò? Quin és l'objectiu del superjò? Per quin principi es regeix? Explica-ho breuement.

El superjò és el resultat de processos d'identificació que implica la construcció d'un "ideal del jo". Està en conflicte amb el jo ja que incorpora, com a obstacles o pautes per a la consecució de plaer, elements normatius socialment construïts (la cultura). És, en el fons, un mecanisme per a la descarrega de la pulsio agressiva orientada cap al jo, a la vegada que el modifica per aquesta autoritat exercida cap al jo. S'anomena també el *jo ideal* o el *jo moral*.

"De este modo podemos admitir como resultado general de la fase sexual, dominada por el complejo de Edipo, la presencia en el yo de un residuo, consistente en el establecimiento de estas dos identificaciones enlazadas entre sí [amb el pare i amb la mare]. Esta modificación del yo conserva su significación especial y se opone al contenido restante del yo en calidad ideal del yo o superyó" Freud, S. (1923) *El 'yo' y el 'ello'*, Tomo VII *Obras completas*. Madrid: Ed. Biblioteca Nueva, 1987: 2713.

Així doncs, el superjò és una instància psíquica que transforma el jo mitjançant les pautes morals i culturals existents: la realitat o món exterior que transforma el jo provinent del superjò és la cultura.

El seu objectiu és la descàrrega d'agressivitat però orientada cap a l'interior per tal de no ser rebutjat de la comunitat. En aquest sentit, està regit pel principi de la realitat: satisfer les pulsions però tenint en compte les possibilitats i límits de la realitat.

EXERCICI 4. Respon a les següents preguntes:

1. Per Freud la sexualitat comença...
  - a) A la fase adolescència.
  - b) A la fase anal.
  - c) A la fase oral. *
2. La psique humana tendeix de manera innata a...
  - a) Produir plaer.
  - b) Disminuir desplaer.
  - c) Ambdues respostes són correctes. *
3. Freud classifica estructuralment la psique humana des de dues tòpiques. Quina de les següents respostes no ho és?
  - a) Sistemes.
  - b) Fases. *
  - c) Instàncies.
4. Freud afirma: “El jinete se ve obligado alguna vez a dejarse conducir a donde su cabalgadura quiere”. A què fa referència la idea del “jinete” en aquesta analogia?
  - a) Al jo. *
  - b) A l'allò.
  - c) Al superjó.
5. Quin és l'objectiu de l'esser humà?
  - a) Reproduir-se.
  - b) Aconseguir la felicitat. *
  - c) Conviure en col·lectivitat.
6. El somnis, segons la teoria psicoanalítica, formen part de...
  - a) El conscient.
  - b) El preconscious. *
  - c) L'inconscient.
7. Quina és la teoria que formula Freud que afirma l'existència d'un mecanisme o estratègia sistemàtica de negar o d'evitar trobar associacions entre l'inconscient i els seus símptomes?
  - a) La teoria de la repressió.
  - b) La teoria de la resistència. *
  - c) La teoria de l'inconscient.
8. Per quin motiu l'existència d'un món exterior és imprescindible pel desenvolupament del jo?
  - a) Perquè és a partir del món exterior que transformem part de l'allò, seguint el principi de la realitat. *

- b) Perquè la convivència amb les altres persones, el món exterior, permet desenvolupar-te com a persona.
  - c) No ens cal un món exterior pel desenvolupament del jo; el què és desenvolupa a partir de l'existència d'un món exterior és el superjò (per exemple: la religió).
9. Des del punt de vista econòmic, quin criteri segueix la psique humana a l'hora de distribuir l'energia entre les diferents parts de l'aparell psíquic?
- a) Principi del plaer.
  - b) Principi de la realitat.
  - c) Ambdues respostes són correctes. *
10. De quin element s'origina inicialment el superjò?
- a) De la relació amb els pares. *
  - b) De la religió primitiva com el "tòtem".
  - c) De l'educació.
11. Per què és tan important la sexualitat per Freud?
- a) Perquè és una font de plaer principal de la qual es deriva el caràcter de la persona.*
  - b) Perquè és necessari per a la reproducció i l'evolució humana.
  - c) Perquè és l'única manera de satisfer les pulsions humanes.
12. Per a Freud l'energia de la psique humana és...
- a) Infinita.
  - b) Limitada. *
  - c) Constant.
13. Què significa aconseguir la felicitat segons Freud?
- a) Trobar un equilibri entre les fonts de plaer i de desplaer dins el món exterior.
  - b) Reduir la tensió produïda per les necessitats pulsionals acumulades.*
  - c) Ambdues respostes són correctes.
14. El món exterior és incorporat a la psique mitjançant...
- a) El preconscious.
  - b) La percepció conscient. *
  - c) El superjò.

EXERCICI 5. Omple els buits del següent text utilitzant les possibles respostes de més avall.

El complex d'Edip és una fase dins .....(1)..... que a partir de la seva resolució es defineix .....(2)..... i l'elecció de la figura identificadora de la persona. Complex significa, per Freud, ...(3)..... i fa referència a la centralitat que ocupa en la definició del caràcter de la persona. El .....(4)..... entra al Complex d'Edip amb un sentiment de .....(5)..... en adonar-se que no “pot fer-ho tot sol” derivat de les diferències físiques entre sexes (absència/presència de penis). Així doncs, en el nen trobem una por a perdre'l i en la nena una enveja del penis. Existeixen diferents resolucions del Complex d'Edip però la més comuna és la resolució ..... (6)..... Tipus de resolucions més importants:

- Resolució .....(7).....: elecció d'objecte sexual heterosexual i figura identificadora homosexual.
- Resolució .....(8).....: elecció d'objecte sexual homosexual i figura identificadora heterosexual.
- Resolució .....(9).....: tots dos sexes són figures identificadores i objectes sexuals per a la persona.

1	a) del desenvolupament sexual de l'individu *	b) de la psicoanàlisi	c) de l'inconscient
2	a) l'orientació sexual *	b) la fragilitat	c) la complementarietat
3	a) trauma psicològic	b) complicat *	c) important
4	a) nadó	b) adolescent	c) infant *
5	a) fragilitat *	b) omnipotència	c) impotència
6	a) complerta*	b) positiva	c) negativa
7	a) complerta	b) positiva*	c) negativa
8	a) complerta	b) positiva	c) negativa*
9	a) complerta *	b) positiva	c) negativa

EXERCICI 6. Tracta de relacionar l'adveniment del complex d'Edip, i les conseqüències que se'n deriven en el caràcter de la persona, amb els conceptes de l'Allò, el Jo i el Superjò.

El complex d'Edip neix de les pròpies pulsions existents en tot ésser humà: per una banda de pulsions sexuals cap a la mare/pare concebuts com un “complement” al sentiment de fragilitat produït durant la fase fàl·lica del desenvolupament sexual de l'infant. El nen veu la mare com un complement a ells mateixos, com una manera de satisfer les seves pulsions eròtiques; la nena el mateix però amb el pare. Per l'altra banda, neix també de pulsions agressives ja que el nen veu al pare com un obstacle per al seu amor cap a la mare i la nena el mateix però amb la mare. Amor i agressivitat són, doncs, el rerefons que trobem en el complex d'Edip pertanyents, ambdós, a pulsions de l'Allò.

Aquestes pulsions, però, són transformades (coartades) pel principi de la realitat ja que el nen/nena no pot satisfer lliurement les seves pulsions cap al pare/mare (no pot tenir relacions sexuals amb la mare/pare; no pot agredir al pare/mare; no en té la capacitat amb 5 – 6 anys d'edat); el complex d'Edip es converteix en part del Jo (pulsions transformades en fraternitat, odi...).

Finalment les relacions entre progenitors i descendència derivades d'una autoritat exterior (social o familiar) s'incorporen en un ideal del jo, en el Superjò. Aleshores el complex d'Edip tot i tenir el seu origen en l'Allò i esdevenir Jo degut a les restriccions de la realitat, acaba essent Superjò i, per tant, internalitzat en forma de cultura i normes morals sobre la relació entre les persones.

“De este modo podemos admitir como resultado general de la fase sexual, dominada por el complejo de Edipo, la presencia en el yo de un residuo, consistente en el establecimiento de estas dos identificaciones enlazadas entre sí [amb el pare i amb la mare]. Esta modificación del yo conserva su significación especial y se opone al contenido restante del yo en calidad ideal del yo o superyó” Freud, S. (1923) *El 'yo' y el 'ello'*, Tomo VII *Obras completas*. Madrid: Ed. Biblioteca Nueva, 1987: 2713.

PULSIÓ I REPRESSIÓ

La idea de la repressió permet lligar i encaixar els diferents conceptes derivats de la teoria psicoanalítica que hem avaluat en l'anterior punt; a més és la base per entendre com l'ésser humà deixa de ser un mer animal orientat per pulsions pures, a ser un membre de una col·lectivitat orientat per pulsions transformades.

EXERCICI 1. Abans d'entrar en el tema de la repressió cal ser conscients de la distinció entre ésser humà i animal, entre instint i pulsio. Posa un exemple de cada.

ÉSSER	FONT D'ACTUACIÓ	DEFINICIÓ	EXEMPLE
Ésser humà	Pulsio	constituent psíquic innat el qual, quan opera, produeix un estat psíquic d'excitació o tensió i ens col·loca en posició d'actuar, de forma no estereotipada i no constant. ($A \rightarrow B, B', C...$)	La tensió generada per la pulsio eròtica es pot satisfer sexualment, i/o de manera coartada a partir de l'amistat o el carinyo
Ésser animal	Instint	capacitat innata de reaccionar a uns estímuls interns o externs de forma estereotipada i constant ($A \rightarrow B$)	L'instint sexual (ex: el zel) només es pot satisfer sexualment; no es pot coartar.

EXERCICI 2. Respon a les següents preguntes:

1. Què és la repressió?
  - a) Un mecanisme de defensa. *
  - b) Una conseqüència del desenvolupament sexual.
  - c) Una oposició a obtenir plaer.
2. Quina de les següents pulsions no posseeix l'ésser humà?
  - a) Pulsio agressiva.
  - b) Pulsio social. *
  - c) Pulsio sexual.
3. Què significa que tota pulsio és narcisista en origen?
  - a) Que en les etapes infantils la pulsio està dirigida cap a la satisfacció d'un mateix, i que en les etapes adultes està dirigida cap a la satisfacció dels altres.
  - b) Que tota pulsio humana està orientada a la satisfacció d'un mateix. *

- c) Que tota pulsio humana està orientada a la satisfacció d'un mateix, però quan vivim en comunitat i hem de renunciar a certes satisfaccions, la pulsio renunciada es dirigeix cap els altres.
4. L'Ananké fa referència a...
- a) Una pulsio.
  - b) Una compulsio.
  - c) Una necessitat. *
5. Què és el que es reprimeix durant la repressió?
- a) La pulsio.
  - b) El representant de la pulsio. *
  - c) El símptoma de la pulsio.
6. Quina de les següents línies argumentals és la correcta per Freud?
- a) Representant → pulsio → camí de satisfacció.
  - b) Pulsio → representant → camí de satisfacció. *
  - c) Pulsio → camí de satisfacció → representant.
7. Els representants...
- a) S'aprenen.
  - b) Es somien.
  - c) Ambdues respostes són correctes. *
8. Què és el representant de la pulsio?
- a) L'excitació produïda.
  - b) Poden ser acudits, actes fallits, lapsus, somnis...
  - c) L'intermediari entre l'excitació i la realització. *
9. Quina de les següents respostes correspon millor a la idea de sublimació?
- a) Dirigir inconscientment l'energia psíquica de desitjos censurats, cap a desitjos acceptats. *
  - b) Transformar inconscientment el desig agressiu en la moral social.
  - c) Eliminar inconscientment les pulsions de l'individu per tal de poder viure en comunitat.
10. Una mateixa pulsio pot tenir diferents representants.
- a) Cert. *
  - b) Fals.

EXERCICI 3. Respon a les següents preguntes.

- a) Quan es produeix la repressió? De què depèn que es produeixi o no la repressió?

La repressió de les pulsions es produeix quan la seva satisfacció, tot i ser plaent, es inconciliable amb altres principis o aspiracions. Així, si es satisfés aquesta pulsio produiria cert desplaer per la seva relació amb altres desitjos. La força motivacional del desplaer és superior al possible plaer produït per la satisfacció de la pulsio.

Un exemple clar el trobem en el menjar: atipar-se i saciar la gana és una acció plaent ja que respon a un estímul narcisista cap a l'autoconservació; tot i això, aquesta acció (o representant) es inconciliable amb la voluntat de tenir un bon cos, també derivat de la pulsio eròtica narcisista. En els casos d'anorèxia, es produeix una repressió del desig de menjar, que impedeix que aquest accedeixi a la consciència per tal de tenir un bon cos, fins el punt de posar en perill la pròpia salut.

- b) Quins símptomes pot tenir la repressió? Enumera'n algun i explica en quin sentit es poden considerar símptomes.

El fenomen de la repressió pot ser identificat pel psicoanalista a través d'alguns símptomes com poden ser: actes fallits (ex: accidents), oblit, acudits, somnis, lapsus... Aquests fets poden ocultar una pulsio reprimida que s'ha ramificat fins, per exemple, un somni o un acudit. Freud analitza en profunditat aquests dos símptomes fins el punt de dedicar un llibre sencer per a cada un d'ells.

En aquests actes es posa de manifest la part inconscient de l'individu i per tant, la repressió no es tant accentuada i pot arribar a aflorar.

EXERCICI 4. Les pulsions tenen diversos destins o resolucions. Posa un exemple per cada un d'ells.

DESTINS DE LA PULSIÓ	EXEMPLE
No repressió	La pulsio sexual es tradueix en sexe.
Repressió	La pulsio sexual no es duu a terme.
Repressió fallida	
Sublimació	Convertir la pulsio sexual en activitat com l'art o la ciència
Coartar en el seu fi	La pulsio sexual es transforma en amistat.
Convertir en el contrari	La pulsio sexual es converteix en pulsio agressiva (odi → amor)

EXERCICI 5. Un dels exemples que utilitza Freud per a explicar la repressió inconscient i els seus símptomes és el cas “*aliquis*” que concretament fa referència a l’oblit de paraules estrangeres. A continuació trobareu un fragment d’aquesta obra de Freud (Freud, S. (1901) “II. El olvido de palabras extranjeras”, a *Psicopatologia de la vida cotidiana*, Tomo II Obras completas. Madrid: Ed. Biblioteca Nueva, 1987, pàg. 760-762); llegeix-lo i interpreta el procés de repressió que s’hi exposa en termes de Jo, Allò i Superjò.

Relacionant-ho amb l’allò, el qual recull els nostres impulsos, necessitats i desitjos com a éssers humans, podríem dir que el jove té un conjunt de pulsions que produeixen una tensió psíquica i que mouen a l’individu a actuar per tal de alliberar aquesta tensió. Aquestes pulsions estan en contradicció amb el *superjò*, que és la part que contraresta l’allò. És la part moral i ètica de la ment, i que controla les pulsions de l’allò. Així seria el fet que el jove, per una sèrie de causes ha considerat, inconscientment, que el fet de no ser pare, li produeix més plaer que ser-ho; a més cal dir que per al jove la seva indisposició de tenir un fill li produeix “mala consciència”, és a dir, no troba correcte la seva actitud, per això es produeix la repressió.

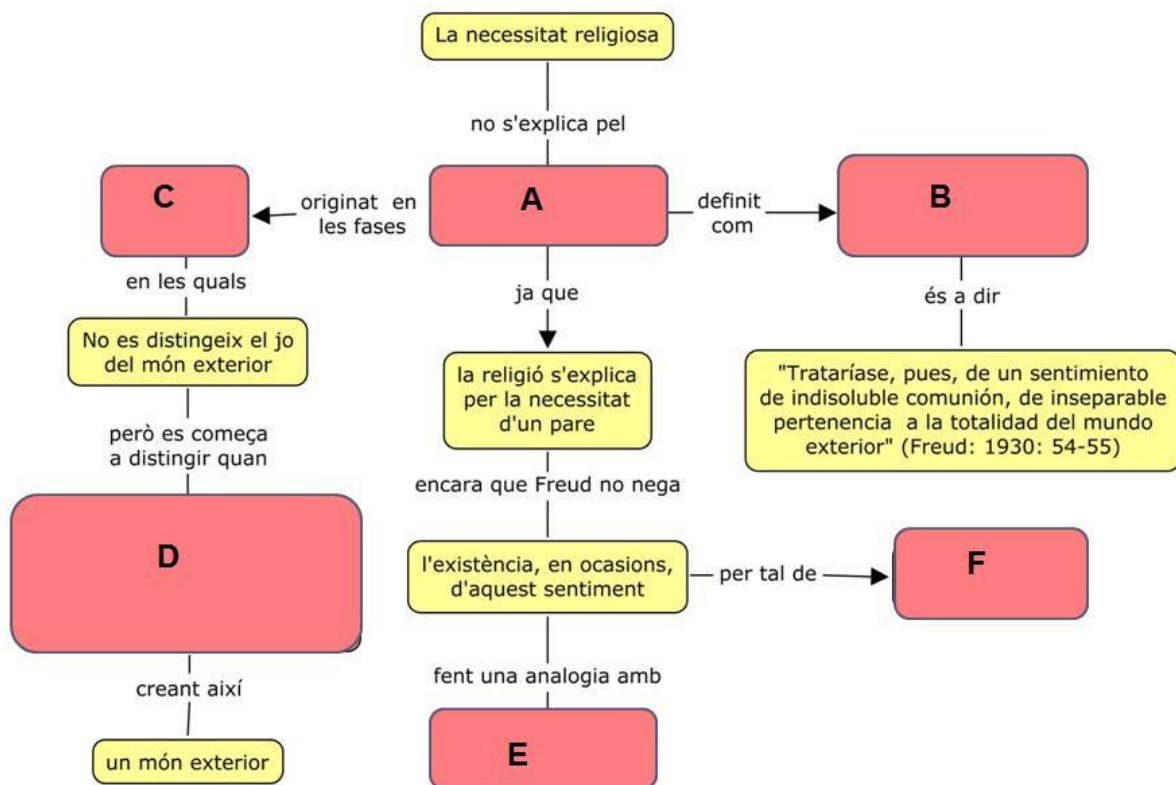
Sense cap mena de dubte en la societat moderna actual (i també en la de Freud), el fet d’esdevenir pare implica un conjunt d’implícits culturals que limiten la capacitat per a la satisfacció de certes pulsions si es vol evitar el càstig i el rebuig dels altres (per exemple: limitació de la satisfacció sexual en l’àmbit familiar, certa coartació dels objectius professionals de l’individu, etc...). Una possible interpretació, doncs, s’encaminaria a afirmar que el jove, en haver esdevingut conscient d’aquests implícits morals/culturals en la figura paterna, ha decidit inconscientment reprimir la idea de poder esdevenir pare a curt termini, ja que li produïa desplaer davant el fet de trobar-se en posició de perdre certes fonts de satisfacció pulsional. Alhora, els mandats socials encarnats pel *superjò* fa que el desig de no ser pare entri en col·lisió amb l’ideal del jo, que implica, en el context del jove, un deure aspirar a ser pare. Així doncs, el *superjò* ha influït sobre el jo i ha produït la repressió.

El jo, és la part on es produeix la conciliació de les pulsions de l’allò, la moralitat del *superjò* i les demandes del món exterior, és a dir, és on es produeix la repressió cap a l’allò. El fet de no voler ser pare ha estat més fort, en quant a plaer, que el fet de ser-ho i s’ha traduït a una repressió del pensament. La repressió, en aquest sentit, és un mecanisme de protecció del jo, que manté allunyat allò indesitjable per al jo. Així, la repressió ha estat el fet de mantenir a l’inconscient, allò que no desitjava el jove: ser pare. Aquesta en seria una possible interpretació.

SOCIETAT I PSICOANÀLISI

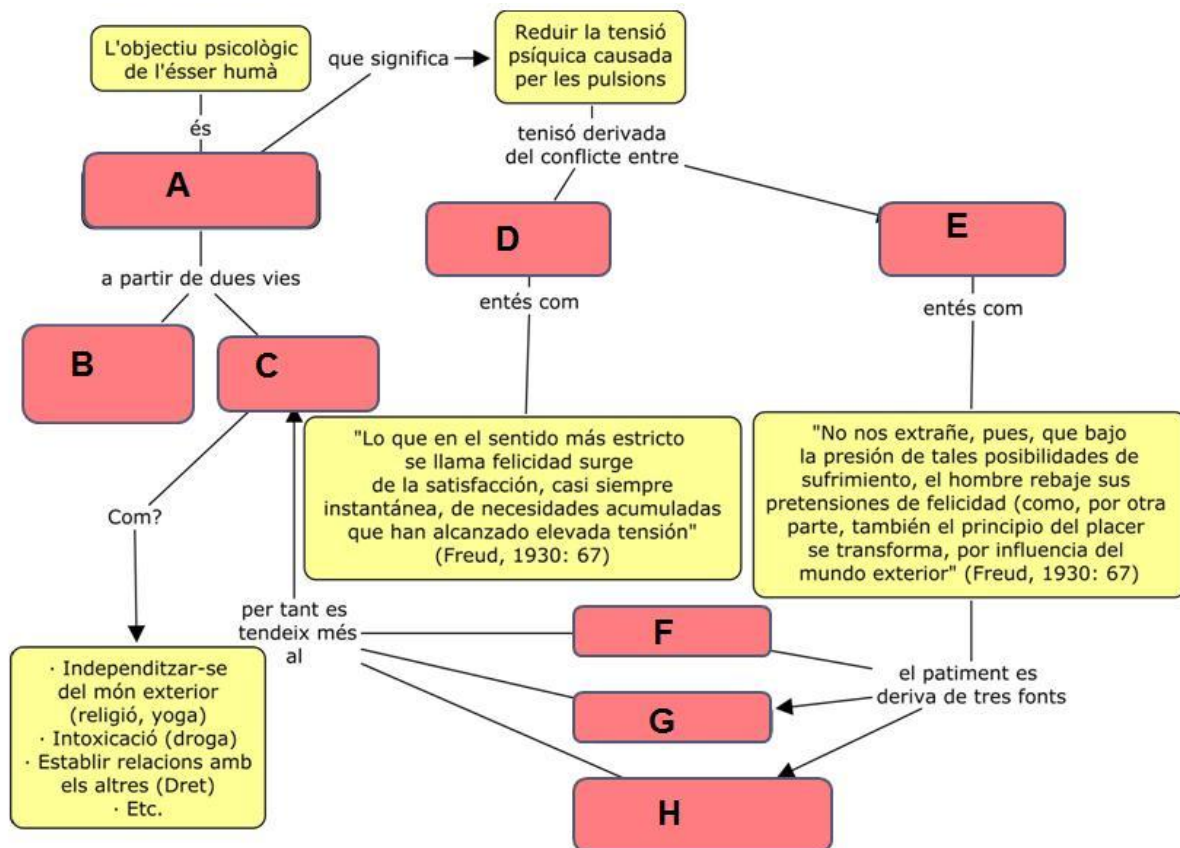
EXERCICI 1. La relació entre la psicoanàlisi i l'anàlisi de les relacions socials la trobem plasmada, principalment, en el llibre de Freud, S. (1930) "El malestar en la cultura", a *El malestar en la cultura y otros ensayos*. Madrid: Alianza, 1984, pàg. 7-88. A continuació trobem un mapa conceptual per a cada un dels vuit capítols del llibre, amb una sèrie de buits que s'han d'omplir; selecciona la millor resposta de les proposades:

a) Capítol I

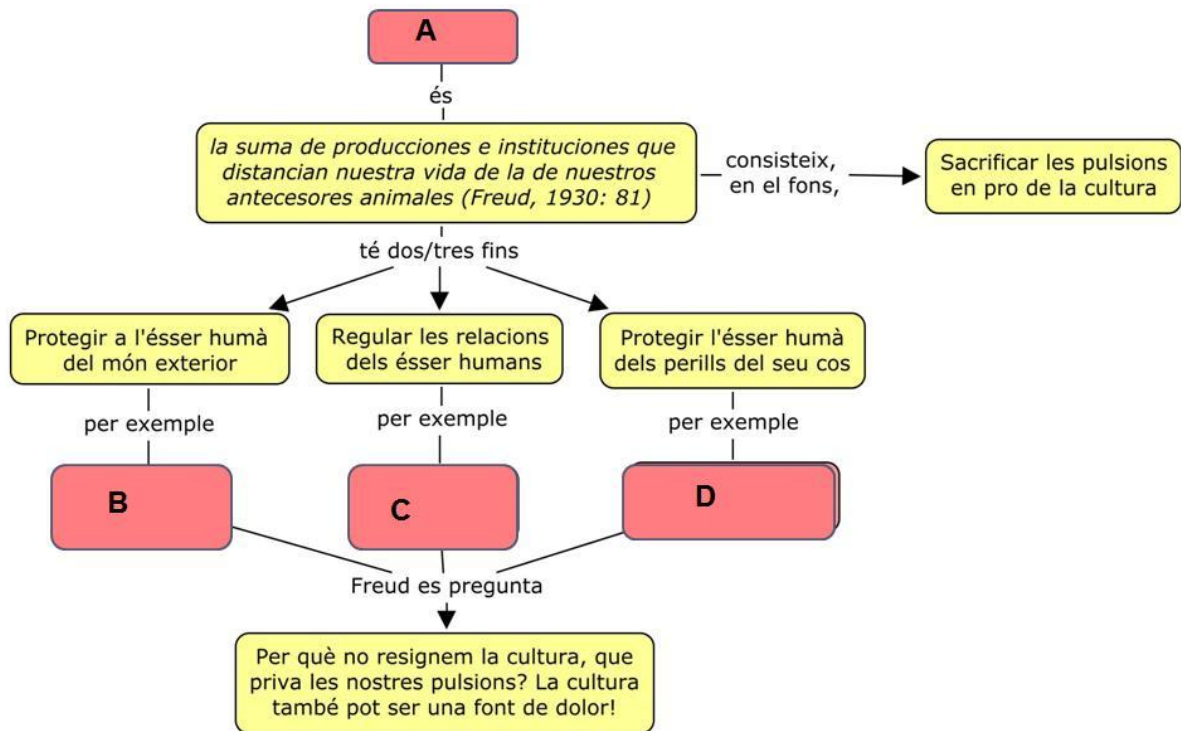
A	Sentiment oceànic *	Sentiment de comunitat	Sentiment de culpa
B	Se tot amb el un	Ser un amb el tot *	Descobrir el món exterior
C	Infantils *	Adolescents	Adultes
D	Comença a viure en comunitat (ex: germans)	Apareix el sentiment religiós (ex: Déu)	Descobreix fonts de plaer exteriors (ex: pit matern) *
E	La ciutat de Roma *	L'imperi romà	La religió
F	Crear l'home religiós	Defensar-se del món exterior *	Descobrir el món exterior

b) Capítol II

A	Reproduir-se i destruir	Aconseguir la felicitat *	Viure en comunitat
B	Fi positiu: experimentar plaer *	Fi positiu: evitar desplaer	Fi negatiu: evitar desplaer
C	Fi negatiu: experimentar plaer	Fi positiu: evitar desplaer	Fi negatiu: evitar desplaer *
D	Principi del plaer *	Principi de la realitat	Principi de la necessitat
E	Principi del plaer	Principi de la realitat *	Principi de la necessitat
F	Del propi cos *	De la malaltia	De la tortura
G	De la religió	Del sentiment oceànic	Del món exterior *
H	De la comunitat	De les relacions amb els altres*	De la cultura

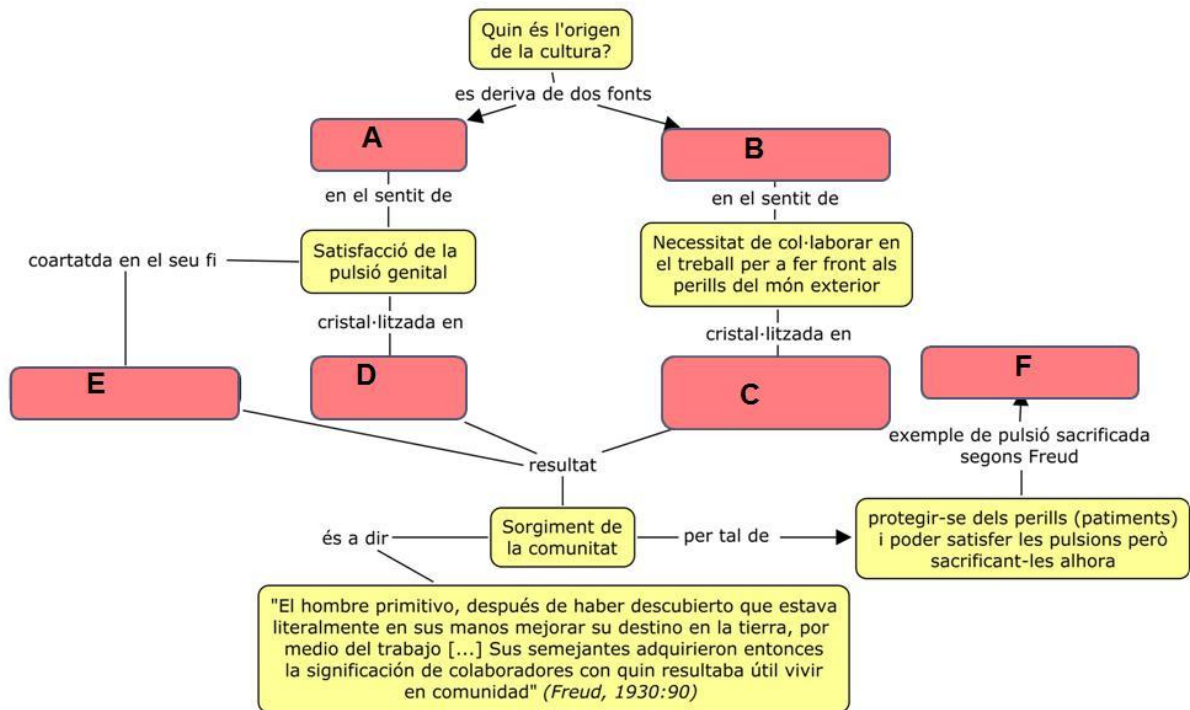
c) Capítol III

A	La cultura *	La comunitat	La pulsio
B	Agricultura, cases... *	La família, el Dret...	La vida saludable, la medicina...
C	Agricultura, cases...	La família, el Dret... *	La vida saludable, la medicina...
D	Agricultura, cases...	La família, el Dret...	La vida saludable, la medicina... *

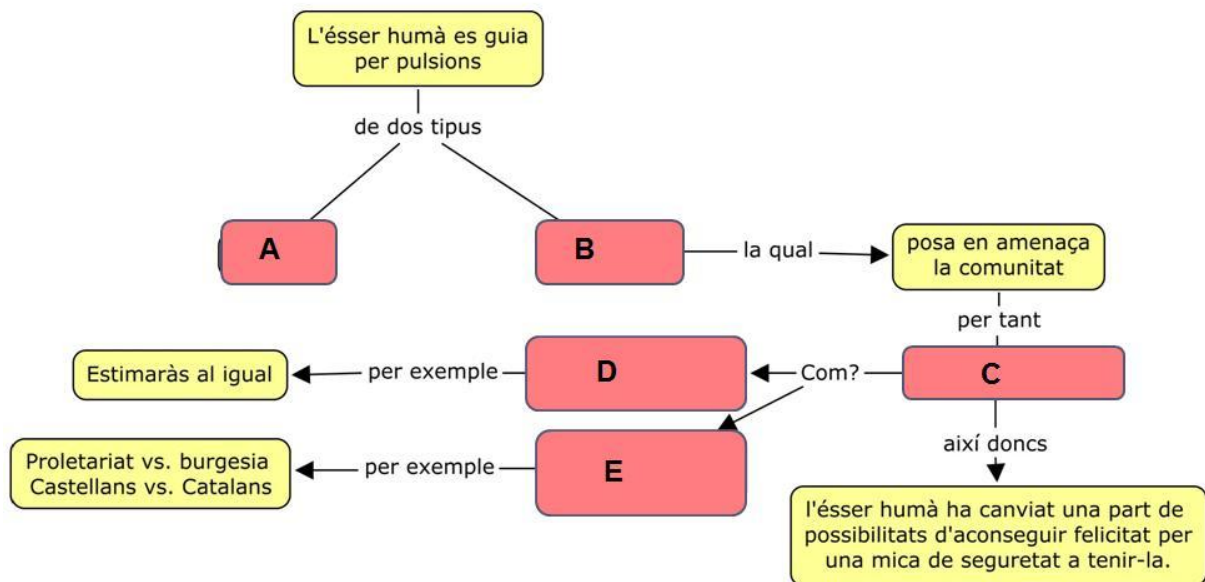

d) Capítol IV

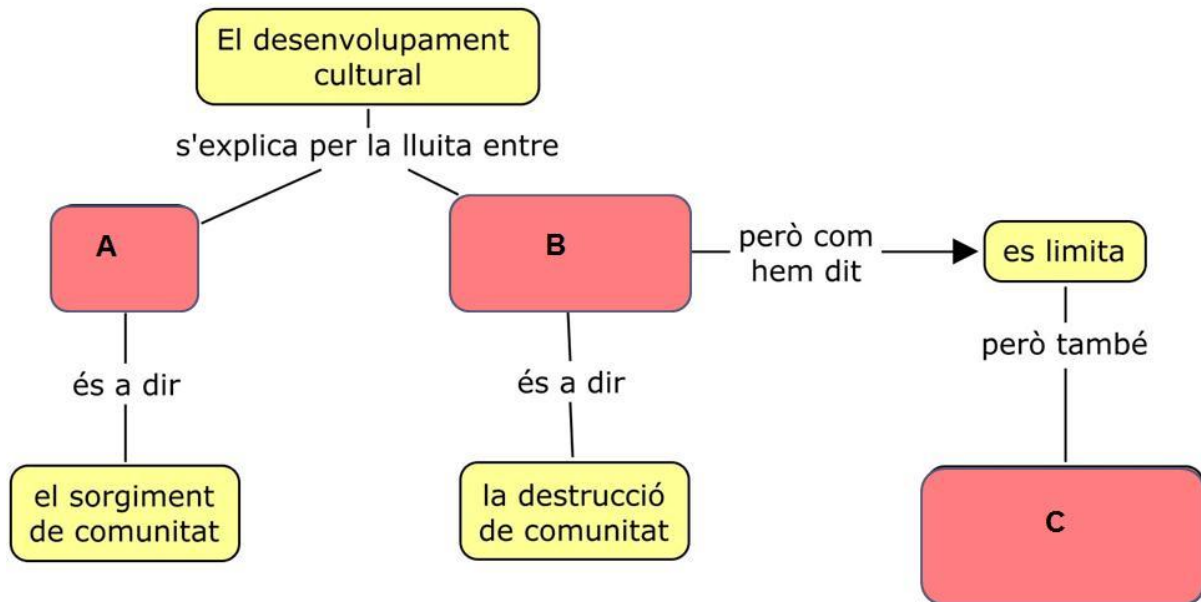
A	L'Ananké	El Thanatos	L'Eros *
B	L'Ananké *	El Thanatos	L'Eros
C	La unió de germans *	La família	La religió
D	La necessitat	L'amistat	La família *
E	L'amistat *	El sexe	El matrimoni
F	La religió	L'homosexualitat *	La família

e) Capítol V

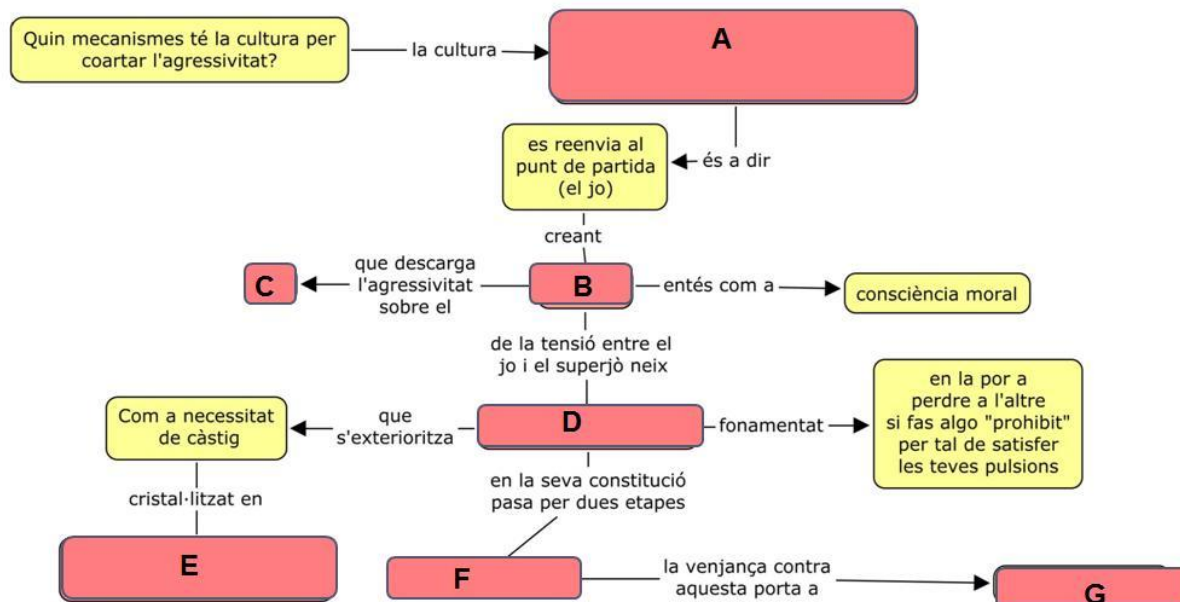
A	Eròtica *	Agressiva	Social
B	Eròtica	Agressiva *	Social
C	S'ha de dirigir cap als altres	Es crea la família	S'ha de limitar *
D	Convertint-la en el contrari *	Coartant en el seu fi	Sublimant
E	Dirigint-la cap al exterior *	Fent-la manifesta	Creant la política (la lluita ideològica)

f) Capítol VI

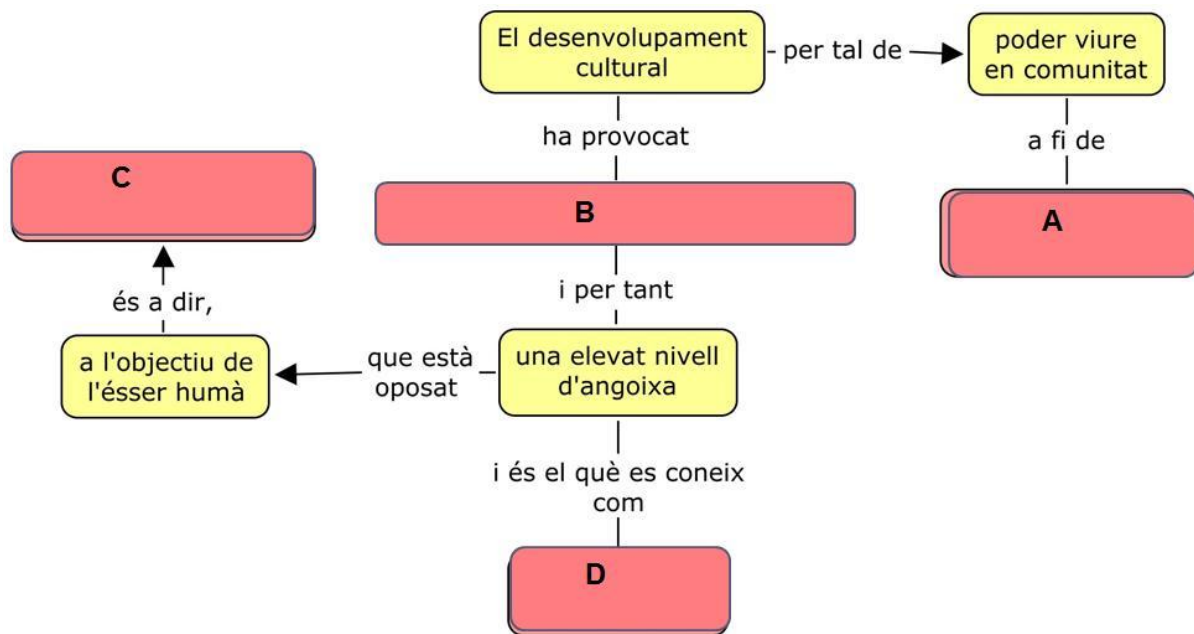
A	L'Ananké	El Thanatos	L'Eros *
B	L'Ananké	El Thanatos *	L'Eros
C	S'ha de dirigir cap als altres	Es condueix cap a l'interior *	Es converteix en el contrari

g) Capítol VII

A	La dirigir cap als altres	La condueix cap a l'interior *	La converteix en el contrari
B	La cultura	El superjò *	L'agressivitat
C	El jo *	El superjò	L'allò
D	La moral	El sentiment de culpa *	El remordiment
E	La moral	El sentiment de culpa	El remordiment *
F	Autoritat interior	El Dret	Autoritat exterior *
G	Autoritat interior *	El Dret	Autoritat exterior

h) Capítol VIII

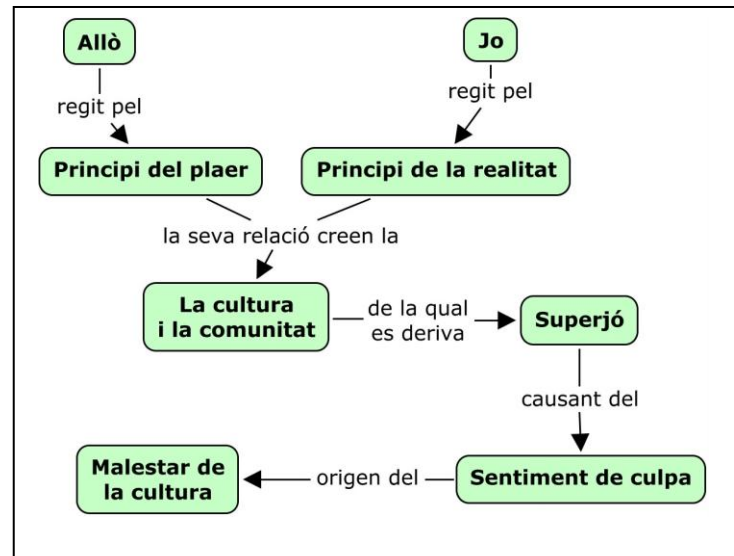
A	Limitar les pulsions	Poder satisfer les pulsions *	Coartar les pulsions
B	Malestar en la cultura	Sentiment de culpa *	Remordiments
C	Reproduir-se i destruir	Aconseguir la felicitat *	Viure en comunitat
D	Malestar en la cultura *	Sentiment de culpa	Remordiments

EXERCICI 2. Ubica cada un dels títols amb un dels vuit capítols del *Malestar en la cultura* (1930) al qual creus que s'ha ajusta millor.

TÍTOL	CAPÍTOL
La cultura com a protecció	Capítol III
L'objectiu de la psique humana	Capítol II
Renuncia per seguretat	Capítol V
La formació del món exterior	Capítol I
L'agressivitat cap a l'interior	Capítol VII
L'origen de la cultura	Capítol IV
El desenvolupament cultural	Capítol VI
El malestar de la cultura	Capítol VIII

Recursos docents i d'autoavaluació per una aproximació a la Sociologia Universitat Autònoma de Barcelona

EXERCICI 3. Tenint en compte l'obra de Freud *El Malestar en la cultura* (1930) i els teus coneixements, elabora un mapa conceptual/esquema que expliqui el concepte de malestar en la cultura; utilitza, com a mínim, el següents conceptes: sentiment de culpa, superjò, jo, allò, principi de la realitat, principi de la plaer i cultura.

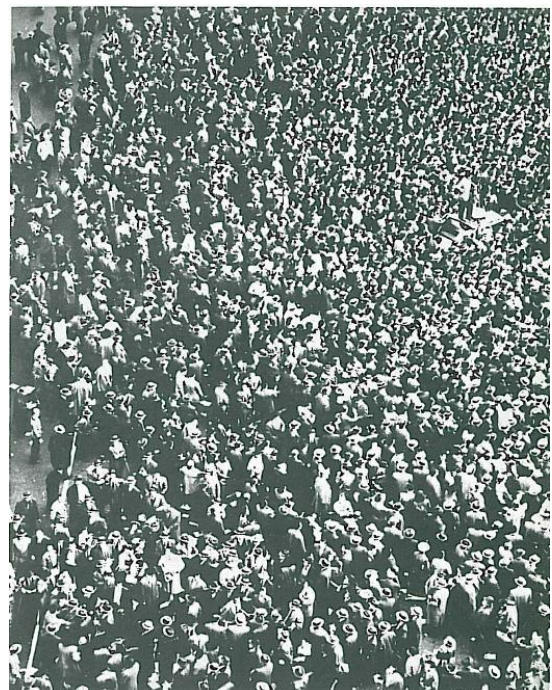

EXERCICI 4. Respon a les següents preguntes:

- a) Observa la foto següent i tracta d'explicar l'idea del *doble vincle* de la psicologia de masses a partir d'aquesta situació retratada.

Per tal d'analitzar psicoanalíticament aquesta massa de persones des de la perspectiva de Freud, es pot utilitzar l'idea del *doble vincle*: per una banda tots i cada una de les persones estableix un vincle amb el líder, el que en la imatge trobem sobre el cotxe. Un vincle d'amor, de respecte, d'admiració... més o menys intens.

Per l'altre banda, derivat d'aquest vincle amb el líder que tothom comparteix neix un segon vincle entre les persones, amb el denominador comú del vincle amb el líder. La unió amb el líder produeix una unió entre els seguidors.

- b) Barack Obama, Bin Laden, El Barça, Adolf Hitler... són alguns exemples de líders, més o menys coneguts, que han aconseguit aplegar a una gran massa al seu voltant. Però, per què escollim un o altre líder? Quin són els motius psicològics?

El líder que escollim és el representant de les nostres aspiracions del superjò, del “jo ideal”. Per qualsevol raó, el líder al qual admirem i amb qui establim un vincle psicològic, és el representant de la nostra moral, de la nostra cultura. Així difícilment un nord-americà prototípic tindrà com a líder a Bin Laden, ja que no representa les seves aspiracions morals.

Són aquestes relacions amb les aspiracions del superjò allò que doten al líder d'una rellevància psicològica important.

Els grups o masses no els crea el líder, sinó que la massa crea al líder – en termes psicològics o morals.

- c) Aplica els coneixements i conceptes de *El Malestar en la cultura* (1930) per explicar el sorgiment de les masses. Quina utilitat psicològica tenen segons els postulats de Freud?

Les masses es poden equiparar a comunitat, i per tant compleixen les mateixes funcions psicològiques que la comunitat: per una banda l'*Ananké* (la necessitat) que fa referència a la necessitat de l'ésser humà de cooperar i col·laborar amb els altres per poder fer front als perills exteriors (ex: l'Església per la necessitat de construir una comunitat que ens protegeixi de l'egoisme de les persones, del destí de l'individu, etc...); en segon terme trobem l'*Eros* (l'amor) en el sentit que la comunitat, la massa, permet satisfer les pulsions de l'*Eros* ja sigui de manera coartada (amistat) o no (sexuals) (ex de pulsio eròtica coartada: els seguidors d'un equip de futbol); per últim la creació de la massa permet dirigir l'agressivitat (*Thanatos*) ja sigui cap als que estan fora de la massa (ex: nazisme vs. jueus), com cap a l'interior d'un mateix mitjançant la creació de preceptes morals.

Així doncs, les masses responen a un “perquè”, a un sentit de ser, que es deriva de les pròpies necessitats pulsionals de l'ésser humà.

EXERCICI 5. Respon les següents preguntes:

1. Freud afirma que el fet de viure en comunitat es deriva...
  - a) D'una tendència innata.
  - b) De l'aparell psíquic egoista. *
  - c) D'un sentiment oceànic.
2. El desenvolupament cultural és el resultat de la lluita entre...
  - a) Els perills del món exterior i l'objectiu psicològic de l'ésser humà.
  - b) El món exterior i l'individu.
  - c) La pulsio de vida i la pulsio de mort. *
3. A partir de la lectura *El Malestar en la cultura* (1930), a què creus que fa referència aquesta expressió que li dona títol a l'obra?
  - a) A l'angoixa produïda pel sentiment de culpa. *
  - b) A la intensificació dels patiments que es deriven del món exterior i de les relacions amb els altres.
  - c) En l'augment de la individualitat.
4. Quins dos principis psicològics són els que porten a l'ésser humà a viure en comunitat?
  - a) Eros i Thanatos.
  - b) Eros i Ananké. *
  - c) Ananké i Thanatos.
5. La consciència moral es deriva, en un primer moment (infància) d'una...
  - a) Autoritat interior.
  - b) Autoritat exterior. *
  - c) Ambdues respostes són correctes.
6. Per a Freud, a què és equiparable el superjò?
  - a) A la consciència moral. *
  - b) Al sentiment de culpa.
  - c) Ambdues respostes són correctes.
7. Quin fet es deriva en primera instància de la tensió produïda entre el jo i el superjò?
  - a) El sentiment de culpa.
  - b) La necessitat de càstig. *
  - c) El remordiment.
8. Què entén Freud per sentiment oceànic?
  - a) La construcció del món exterior, psicoanalíticament parlant.
  - b) La inexistència del món exterior, psicoanalíticament parlant. *
  - c) L'existència del món exterior, psicoanalíticament parlant.

9. Per quin motiu en la modernitat hi ha hagut un augment del “malestar en la cultura”, segons Freud?
- a) Perquè l'evolució cultural significa major limitació cultural de les pulsions. *
  - b) Perquè en la industrialització s'ha produït una dualització de sectors culturals.
  - c) Perquè la cultura ha quedat supeditada a aquells que tenen recursos per accedir-hi.
10. Què és el què psicològicament produeix resistències a la vida en comunitat?
- a) L'Eros.
  - b) El Thanatos. *
  - c) L'Ananké.

L'AVENIR D'UNA IL·LUSIÓ

En el llibre de Freud *L'avenir d'une il·lusió* (1927) s'exposa la perspectiva del psicoanalista austríac pel què fa a la religió. Pretén descobrir la base psicològica que expliqui el sentiment religiós, entenent per religió allò que vulgarment coneixem com a tal escapant de definicions més amples com la que elabora Durkheim.

EXERCICI 1. És important remarcar que *L'avenir d'une il·lusió* (1927) va ser escrit tres anys abans del *Malestar en la cultura* (1930) i la lectura d'ambdós textos ens deixen entreveure estretes relacions entre religió i cultura. Podem dir que religió és cultura en termes de Freud? Per què? Com actua la religió i com ho fa la cultura sobre la psique humana? A continuació tracta de plasmar aquesta relació:

Dient que per a Freud la cultura és el sacrifici de certes pulsions per tal de tenir la seguretat de poder satisfer-ne d'altres, com un mal que s'ha de pagar per tal de poder viure i viure mínimament “feliç”, com les construccions que “distancian nuestra vida de la de nuestros antecesores animales” Freud, S. (1930) “El malestar en la cultura”, a *El malestar en la cultura y otros ensayos*. Madrid: Alianza, 1984, pàg. 81. La cultura és allò que regula les relacions entre éssers humans i que, alhora, protegeix a l'ésser humà dels perills de la naturalesa; allò que no fan els animals.

Però, és la religió una forma de cultura? La religió no només representa una part de la cultura humana, sinó que a més és, per a Freud, la més important. Per una banda protegeix psicològicament l'ésser humà de la naturalesa, convertint-la en humana (en entitats antropomorfes) i per tant susceptible de ser compresa i subornable. Per altra banda, els preceptes morals derivats de la religió regulen les relacions amb els altres i n'eviten molts dels possibles perills. De la mateixa manera, la religió dilueix l'ansietat psicològica que produeix la idea de morir, creant una vida supraterrrenal perllongada.

Així doncs, la religió com a forma de cultura, protegeix l'ésser humà de certs perills, però també garanteix cert grau d'estabilitat psicològica amb la satisfacció de pulsions tals com: l'amor cap a la figura del pare (Déu) o la creació del superjò i del sentiment de culpabilitat.

Més enllà de perquè la religió ha perdurat tant en el temps i amb tanta força, es fa palès que Freud considera la religió com la forma principal de la cultura humana com a forma de “sacrificar certes pulsions, per tenir la seguretat de poder-ne satisfer d'altres”; és la cultura pròpia dels estats primaris d'una civilització ja que es deriven d'un caràcter psicològic infantil (no madur) de la societat.

EXERCICI 2. Respon a les següents preguntes:

1. Quina diferència existeix entre una *il·lusió* i una *idea delirant*?
  - a) El grau de vinculació amb la religió.
  - b) El grau de neurosi o desequilibri mental del l'individu.
  - c) El grau de possibilitat de ser realitzable. *
2. Freud arriba a assimilar la religió amb...
  - a) Una neurosi. *
  - b) Una idea delirant.
  - c) Una ideologia.
3. La religió es deriva de....
  - a) La necessitat de protecció, com tota cultura.
  - b) La nostàlgia de la figura del pare, com una peculiaritat de la religió.
  - c) Ambdues respostes són correctes. *
4. Freud afirma que "el individuo en maduración advierte que está predestinado a seguir siendo siempre un niño" (Freud, S. (1927) "El porvenir de una ilusión", a *Psicología de las masas, Más allá del principio del placer, El porvenir de una ilusión*. Alianza: Madrid 1993, pàg. 162). Per què l'individu ho adverteix?
  - a) Perquè s'adona que no podrà desenvolupar-se psicològicament cap a la maduresa si no elimina la figura de Déu-pare.
  - b) Perquè s'adona que necessita protecció contra els perills exteriors. *
  - c) Perquè el complex d'Edip i l'amor cap a la mare/pare repercutirà a tota la seva vida.
5. Quin dels següents elements és per a Freud una *il·lusió*?
  - a) La religió. *
  - b) La ciència.
  - c) Ambdues respostes són correctes.
6. Freud en *L'avenir d'une il·lusió* (1927) elabora una crítica central a l'educació i la socialització. A grans trets, en què consisteix? Escull la resposta que creguis que millor s'hi ajusta.
  - a) És una educació fortament religiosa que no permet el lliure desenvolupament de la racionalitat. *
  - b) És una educació sexista que no permet el lliure desenvolupament de la sexualitat de l'infant, fet que acaba desencadenant en un complex d'Edip.
  - c) Representa una adoctrinament que crea un superjò massa potent i, per tant, gran quantitat de "malestar" (remordiments).
7. Quin és l'avenir de la *il·lusió*?
  - a) La seva desaparició per influència de la raó.*

- b) La seva continuïtat influenciada per la raó.
  - c) La maduresa de la civilització.
8. Tal i com comenta Freud: “Elijamos la clase de Geografía: en ella nos dicen que la ciudad de Constanza se alza en la orilla del lago de su nombre. Y una canción estudiantil añade: “El que no lo crea, que vaya y lo vea” (Freud, S. (1927) “El porvenir de una ilusión”, a *Psicología de las masas, Más allá del principio del placer, El porvenir de una ilusión*. Alianza: Madrid 1993, pàg. 162). Aquestes afirmacions no-religioses, es diferencien de les religioses pel fet que es poden comprovar o falsejar. Si les afirmacions religioses, doncs, no es poden comprovar racionalment, per quin motiu perduren en el temps?
- a) Perquè el desenvolupament de la raó és un procés encara no acabat, i la ciència encara no pot refutar les afirmacions religioses, però podrà en l’avenir.
  - b) Perquè les afirmacions religioses es deriven de desitjos de la psique humana. *
  - c) Perquè, en el fons, són una forma de cultura i per tant de protecció de l’ésser humà en front dels perills o patiments psicològics.
9. L’interlocutor fictici que utilitza Freud en *L’avenir d’une il·lusió* (1927) acusa al psicoanalista de estar orientat també per una il·lusió. Quina és?
- a) La il·lusió que la raó pot eliminar les creences religioses. *
  - b) La il·lusió que el complex paternal desaparegui.
  - c) La il·lusió que la religió es converteixi en cultura.
10. Les afirmacions religioses estan, sens dubte, disfressades, però tenen un nucli que els hi atorguen un sentit de ser. Quin és aquest nucli?
- a) La necessitat de protegir-se de la naturalesa. *
  - b) La necessitat de comprendre el món i la naturalesa.
  - c) Ambdues respostes són correctes.
11. Freud parla d’una relació psicològica ambivalent de l’individu amb Déu. Quina és?
- a) Carinyo i admiració.
  - b) Temor i admiració. *
  - c) Temor i protecció.
12. La ciència és...
- a) Una religió.
  - b) Una il·lusió.
  - c) Cap de les anteriors. *
13. Quin és el motiu pel qual la racionalitat no ha pogut desenvolupar-se completament en les ments dels individus?
- a) Perquè a l’infant se l’imbueixen les doctrines religioses des de petit i per tant les assumeix. *

- b) Perquè la raó no és capaç, encara, de refutar totalment les idees religioses, les il·lusions.
  - c) Perquè la cultura, necessària per a conviure sacrificant certs instints, ho impedeix.
14. Per a Freud, allò que hauria de dominar els instints humans hauria de ser...
- a) La intel·ligència.*
  - b) La religió.
  - c) L'amor cap al pare.
15. Quan Freud parla de "l'avenir d'una il·lusió" està fent referència a:
- a) El futur de la ciència.
  - b) El futur de la religió.*
  - c) El futur d'una nova il·lusió humana.

EXERCICI 3. Llegeix el següent fragment de l'obra de teatre titulada "El visitant" de Eric-Emmanuel Schmitt i respon a la pregunta següent.

ESCENA 16

Freud, el desconegut.

Freud roman seriós. El desconegut, poc afectat, es serveix una tassa de tisana.

FREUD: Ho hauríeu pogut preveure. Ho havíeu de preveure ja que ho sabeu tot.

DESCONEGUT (*amb frivolitat*): Quasi tot.

FREUD: Exigeixo una explicació.

D: Ja hi som, Freud, l'espina! Dubtes un altre cop. (Plorinyós) És que no pararàs? (Li ofereix una tassa de manera molt galant, imitant una mestressa de casa.) Per què no us ho preneu... amb una miqueta de perspectiva? (Riu. Pausa.) Ningú no em veu. Cadascú projecta sobre mi la imatge que li convé, o que l'obsessiona. Jo ja he estat blanc, negre, groc, barbut, barbamec, amb deu braços... i fins i tot dona! Crec que, en el fons, la teva Annetta no troba tan desagradable el desconegut del parvulari.

FREUD (prenent maquinalment la tassa): Està bé.

Beuen. El desconegut no pot contenir una rialleta.

FREUD: De què rieu?

D: Em preguntava si amb el que estic bevent podré tornar a fer de fon.

Torna a riure i mira Freud.

El Doctor Freud em troba pueril. És propi dels nens meravellar-se per la vida.

De sobte, deixa de fer el bromista i posa la mà sobre l'espatlla de Freud.

Me'n vaig Freud. No tinc ni pare ni mare ni sexe ni inconscient. No podíeu fer res més per mi, però m'heu escoltat. Gràcies.

FREUD: Em deixeu?

D: Jo no t'he deixat mai.

FREUD: No us tornaré a veure?

D: Quan vulgeu. Però no amb els ulls.

FREUD: Com?

D (*li posa un dit al cor*): Jo era aquí, Freud, he estat sempre aquí, amagat. Mai no m'has trobat, però mai no m'has perdut. Quan et sentia dir que no creies en Déu, tenia la impressió d'escoltar un rossinyol que es lamentava de no saber música. (*Obre la finestra i s'aboca cap enfora.*) Doctor Freud, sou a punt de marxar. Emporteu-vos el màxim possible de gent. Salveu-los.

Es girà i agafà la seva elegant capa.

Bona nit.

FREUD (*sobtdament agressiu*): Quedeu-vos!

D (*tranquil*): He dit, Bona Nit, Freud!

Freud es col·loca davant de la finestra per barrar-li el pas.

FREUD: Ni parlar-ne!

D: Cal ser més fort, Freud!

FREUD: No sortireu per la finestra com un ésser humà, com un lladre. Desapareixeu, aquí, davant dels meus ulls!

D (*somrient*): L'espina, sempre l'espina.

El desconegut s'acosta a la finestra i, mirant fixadament Freud, fa que s'aparti com mogut per un poder invisible.

Bona nit.

Freud recupera l'ànim i pren el revòlver que havia deixat damunt la taula. Estirant el braç, apunta al desconegut.

FREUD: Dispararé.

D (*amb un somriure*): Ah, sí?

FREUD: Dispararé.

D: Ja ho crec. Però si fos el boig que s'ha escapat aquesta nit, aquell Walter Oberseit, o bé l'home que persegueix l'Anna cada tarda camí de la feina, obtindríeu un cadàver. Una bala: un mort. Penseu, Doctor Freud, perdre la fe i la llibertat al mateix temps, i després acabar a la presó per assassí, val la pena l'aposta?

FREUD (*tremolant*): Estic tranquil. No morireu pas.

D: Doncs bé, insistiu. La fe s'ha de nodrir de fe i no de proves.

FREUD: Per què us en burleu? Si fóssiu el diable faríeu el mateix.

D: Un Déu que es manifestés clarament com a Déu, no seria un Déu; seria solament el rei del món. Jo m'envolto d'ombres, necessito el secret; què us quedaria per decidir? Sóc un misteri, Freud, no un enigma.

FREUD: No m'he convertit.

D: Solament tu pots convertir-te: ets lliure! L'home sempre té l'ultima paraula...

FREUD: No n'he tret res.

D: Fins aquest vespre pensaves que la vida era absurda. Des d'ara sabràs que és misteriosa.

FREUD: Ajuda'm.

D (*passa la finestra*): A reveure, Freud.

a) Quina crítica fa l'autor de l'obra teatral als plantejaments teòrics de Freud?

Eric-Emmanuel pretén, amb aquest fragment, mostrar el racionalisme portat fins als seus extrems de Freud i, en general, de tota la nova ciència social del segle XX. Un corrent epistemològic que es sustenta en l'imperi de la raó per tal de produir coneixement. Amb un toc humorístic, l'autor assimila aquesta racionalitat a una "espina" de la qual Freud sembla que no pot despendre-se'n.

Així, tot allò que no sigui racionalment plausible o justificable és, per a Freud, mentida; o dit en els seus termes: una il·lusió. Més enllà de la ficció de l'obra en la qual Déu (o un boig) apareix davant Freud, l'important, la crítica de fons, és veure com la teoria de Freud no contempla tot allò que escapi de la raó, i fuig d'incloure elements o explicacions no racionals a la teoria psicoanalítica.

Una crítica que també recull Freud a partir del seu interlocutor fictici del llibre *L'avenir d'una il·lusió* (1927) quan afirma que també l'imperi de la racionalitat, de la raó com a únic mitjà per a descobrir la veritat, també és una il·lusió que no té per què ser "veritat". Freud no ho nega ni ho afirma.

EXERCICI 4. Quin és l'avenir de la religió segons Freud? Explica-ho breument.

El paper que juga la racionalitat en les tesis de Freud sobre la religió es pot resumir amb la idea de "l'avenir d'una il·lusió"; racionalitat és el futur, és l'avenir d'una il·lusió, en aquest cas de la religió. Dit d'una altra manera, la racionalitat substituirà la religió.

Per al psicoanalista austríac, la racionalitat pot exercir el mateix paper que la religió i la cultura: construir una civilització mitjançant la renúncia de pulsions a canvi de protecció psicològica davant els perills. La diferència, però, és que les renunciacions pulsionals estaran preses racionalment i no a partir d'una il·lusió disfressada.

APUNT FINAL

Un cop vistos breument els elements més rellevants de la teoria de Freud, podries dir si l'etiqueta que hem donat a aquest bloc "Sigmund Freud: les relacions socials en l'individu" s'ajusta al pensament del psicoanalista austríac? Per què? On ho hem pogut identificar?

Freud és un cas que es distancia del altres autors clàssics de la sociologia com Marx, Weber o Durkheim; i és així per la seva condició de psicòleg. Aquest distanciament, però, no significa menor rellevància sociològica, ans el contrari, un enriquiment important de la teoria sociològica clàssica i contemporània.

Mentre que els altres sociòlegs clàssics es centren principalment en el paper de l'individu dins les relacions socials, Freud capgira la relació i es preocupa per les relacions socials dins de l'individu; de com les relacions socials transformen i construeixen l'individu, des d'una visió multidisciplinar: unint psicologia i sociologia.

Freud va ser un dels autors que va posar els fonaments per què l'estudi del comportament humà no estigués fragmentat i es creés una perspectiva integradora; una perspectiva multidisciplinar que ha marcat i marcarà el desenvolupament de la sociologia en el futur. On es concilia l'idea de "l'individu egoista" i l'idea de "l'individu social" com dues cares d'una mateixa moneda.

Interpretar tant la base psíquica supeditada en els processos socials (ex: la creació de la comunitat, la psicologia de masses...), així com la repercussió dels processos socials en la base psíquica (ex: l'educació, la religió, l'organització familiar...) són les grans aportacions de Freud a la sociologia i que constitueixen un pont entre dues disciplines científiques per alguns totalment contraposades.